

FONTYS
ACADEMY
OF ARCHITECTURE
AND URBANISM //
TILBURG

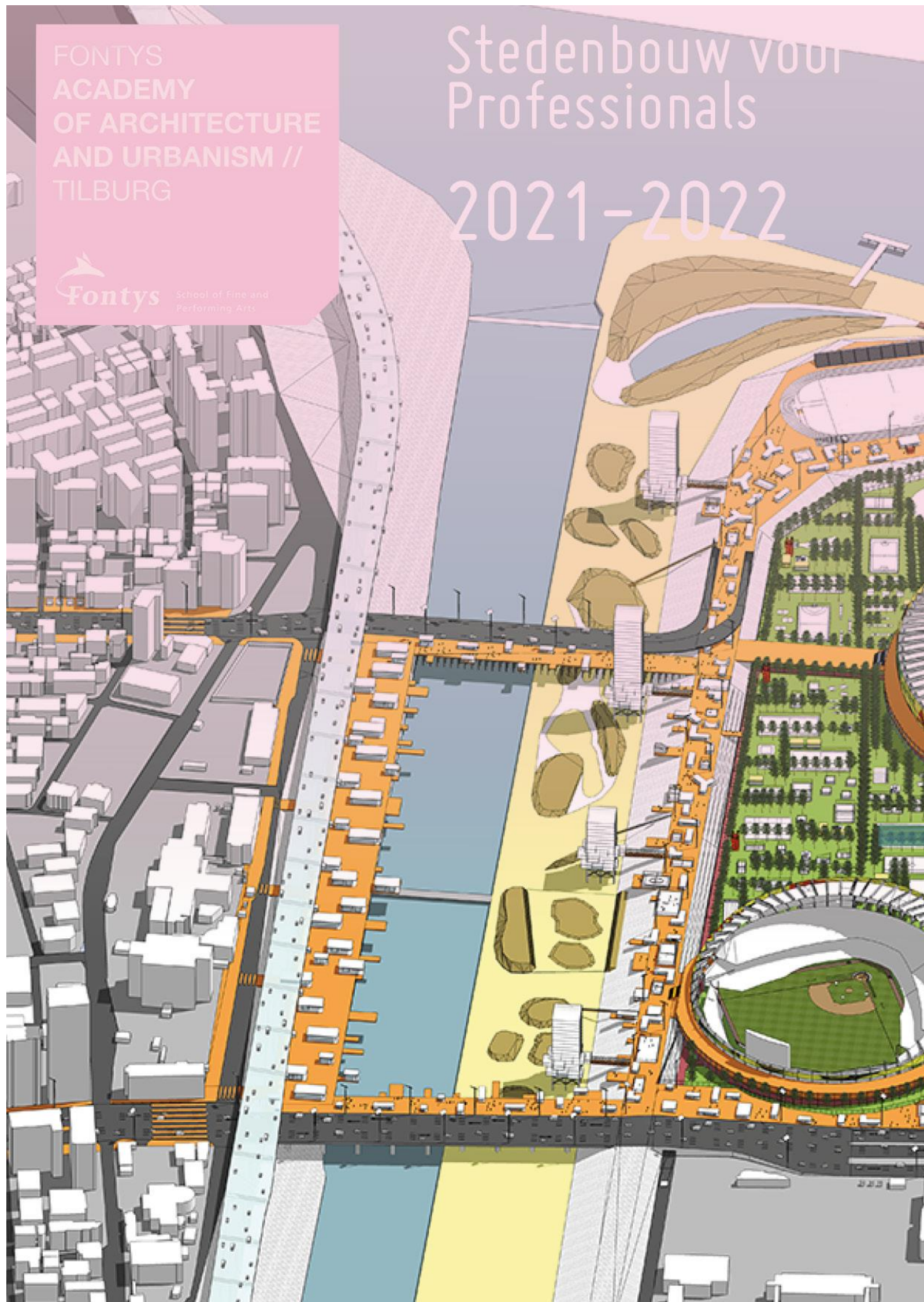

Fontys

School of Fine and
Performing Arts

Stedenbouw voor
Professionals

2021-2022

Stedenbouw voor Professionals

Stedenbouw vertolkt een belangrijke rol in het ruimtelijk vormgeven aan stad en land. Innovatie, maatschappelijke ontwikkelingen en veranderende economische omstandigheden vragen om een continu veranderend programma en daarmee aanpassing van onze omgeving. Om de transformatie en herstructurering van de bebouwing en de openbare ruimte mede vorm te geven is kennis van de ruimtelijke opgave essentieel. De cursus stedenbouw voor professionals biedt cursisten een handvat om de ruimtelijke en stedenbouwkundige componenten van het vakgebied te verdiepen. De ambitie van de cursus is om de deelnemers te trainen in de volgende aspecten:

- Het beter kunnen formuleren van ruimtelijke opgaven;
  - Het begrijpen in de taal van ontwerpers om zo beter met ontwerpers te kunnen communiceren;
  - Het beter kunnen doorgronden van ontwerpen / ontwerpvoorstellen;
  - Het verbeteren van het opdrachtgeverschap bij ruimtelijke vraagstukken.
-
- Meer inzichten te verwerven in participatieprojecten

Om deze aspecten te trainen en in relatie tot elkaar te zien is een programma ontwikkeld dat bestaat uit de volgende onderdelen:

- Ontwerpen
- Stedenbouwgeschiedenis
- Proces
- Collegereeks
- Excursie
- Terugkomdag

Hieronder is meer informatie te vinden over de verschillende onderdelen van het lesprogramma.

De cursus is geschikt voor (ruimtelijke) professionals, planontwerpers, kunstenaars, omgevingsjuristen met en zonder ervaring in het ontwerpen. Evenmin worden er eisen gesteld aan de tekenvaardigheden van de deelnemers. Een belangrijk uitgangspunt is wel dat de cursisten interesse/betrokkenheid hebben in/bij (fysieke) stedelijke vraagstukken en de manier waarop daarvoor ruimtelijke antwoorden geformuleerd kunnen worden.

Locatie

De cursus vindt plaats op de Academie voor Architectuur en Stedenbouw in Tilburg op dinsdagen van 16.00 tot 18.30 en/of van 19.00 tot 21.30 uur. De ervaringen gedurende de COVID periode gebruiken we om een mooi hybride programma samen te stellen.

Docenten

De cursus wordt voornamelijk verzorgd door docenten uit de praktijk.

Certificering

Aan het eind van de cursus ontvangen de deelnemers een certificaat. De cursus voldoet aan de eisen die het Architectenregister stelt aan nascholing (Permanente Beroepsontwikkeling).

Ontwerpen

In dit deel van de cursus gaan de deelnemers zelf ontwerpen aan een stedelijke ruimte. De ontwerp oefening beslaat het hele spectrum van maken van (ruimtelijke) analyses, het formuleren van het probleem, het bedenken van een probleemoplossend concept of de ontwikkeling van scenario's en de uitwerking daarvan in een 'ruimtelijk plan'. De werkcolleges staan grotendeels in het teken van de begeleiding door de twee docenten en de discussie over de inhoud en aanpak van het ontwerpen met de medecursisten (leren van elkaar). Buiten de werkcolleges om zullen de cursisten vooral thuis wekelijks tijd moeten investeren om voortgang te boeken. Op de laatste dag van de cursus presenteren de deelnemers hun ontwerpresultaat aan de medecursisten, de docenten en enkele externe deskundigen. In de werkcolleges staat een persoonlijke benadering en ontwikkeling centraal. In de meeste gevallen wordt gevraagd dat de cursist zelf een ruimtelijke opgave formuleert die een relatie heeft met de eigen (dagelijkse) werkpraktijk. De zelf aangedragen ontwerp oefening sluit daarmee in beginsel aan op de werkpositie en de interesse van de cursist. Bovendien is het voor de cursist op deze manier

eenvoudig om allerlei relevant materiaal voor de oefening (ondergronden, onderzoeken, beleidskaders) te verzamelen; het materiaal is immers meestal bij de werkgever aanwezig.

Iedere cursist wordt gedurende de ontwerp-oefening individueel begeleid door de docenten. Zo kan er, passend bij de cursist en passend bij de ontwerp-opgave, in elke fase van de oefening gestuurd worden op in te zetten methoden en technieken. De begeleiders stimuleren het inruilen van bestaande, vertrouwde en sterk ontwikkelde denkkaders uit de dagelijkse werkprijktijk van de cursisten door een andere manier van kijken en beschouwen. Een andere bril geeft ook een andere kijk op de vraag, de context en het probleem. Dit resulteert veelal in het ontdekken van onvermoede en inspirerende oplossingsrichtingen.

Bij het ontwerpen hoort een 'ontwerptaal'. Tijdens de werkcolleges worden de cursisten geprikkeld in het maken van verbeeldingen; de taal van het woord maakt grotendeels plaats voor de taal van het beeld. Voor iedere deelnemer, en zeker voor cursisten zonder een ontwerpende achtergrond, wordt gezocht naar een passende beeldtaal. Soms is dit toch het maken van tekeningen, maar ook het maken van fotoseries, collages en studiemaquettes behoort tot de mogelijkheden.

Stedenbouwgeschiedenis

De geschiedenis heeft uitgewezen dat de stad een succesvol onderdeel van de ruimtelijke planning is. Niet alleen als vestigingsplek om te wonen, maar ook als plaats voor handel, industrie, cultuur, recreatie, etc. In een drietal lezingen wordt de ontwikkeling van de steden besproken, waarbij naast militaire, economische, sociale en politiek-maatschappelijke redenen ook de culturele en esthetische visies aan bod komen. Hierbij worden niet alleen gerealiseerde steden in een historische context geplaatst maar worden ook niet gebouwde plannen besproken. Tevens wordt kort stilgestaan bij de reflecties op de stad en haar ontwikkeling, vanuit andere kunsten, als film, literatuur en muziek; zoals in de woorden van de Talking Heads: 'find myself a city to live in'....

Proces

Bij het ontwerpen aan de stad en de openbare ruimte kom je in aanraking met diverse belangen en verschillende disciplines. Stedelijke ontwikkeling kent complexe opgaven, en zelfs de realisatie van een enkele woning brengt veel overleg met zich mee. Hoe houd je je als ontwerper staande in dit krachtenveld? En welke rol(len) heeft een stedenbouwer eigenlijk? In deze reeks wordt de verbinding gelegd tussen het ontwerp en diverse maatschappelijke ontwikkelingen. Daarbij wordt nadrukkelijk ingegaan op het scheppen van de optimale condities om een ontwerp daadwerkelijk te kunnen realiseren. Je krijgt een overzicht in de volgende relaties tussen het stedenbouwkundig ontwerp en:

- culturele waarde
- sociaal-maatschappelijke processen (participatie)
- sociaal-economische processen (rolverdelingen en geldstromen)
- duurzaamheid en technologische ontwikkeling (smart city)

Collegereeks Dansen door de schalen

Tijdens vier lezingen zullen professionals in de stedenbouw dieper ingaan op de actuele opgaven die op dit moment spelen alsmede op de wijze waarop zij opereren. Ze zullen uitdiepen hoe zij bezig zijn met de schaal waarop zij hun opgave definiëren. Ook zullen ze aangeven hoe ze noodzakelijke verbanden leggen en de ruimtelijke ontwerpen bespreken. Ten slotte zullen ze ingaan op de transformatie en realisatie van het ontwerp alsmede de verbanden met andere schaalniveaus.

Excursie

In één van de cursusweken is een dagexcursie gepland (meestal op een vrijdag). De docenten bepalen op basis van de samenstelling van de groep, de kenmerken van de aangedragen oefeningen en de bijbehorende thema's en discussies een reisdoel. In verband met afstanden en reistijd gaat de excursie meestal naar een stad in Zuid Nederland of Belgisch Vlaanderen. De reis-en verblijfskosten komen voor rekening van de cursist.

Docenten

Marcel Hermans (werkcolleges)

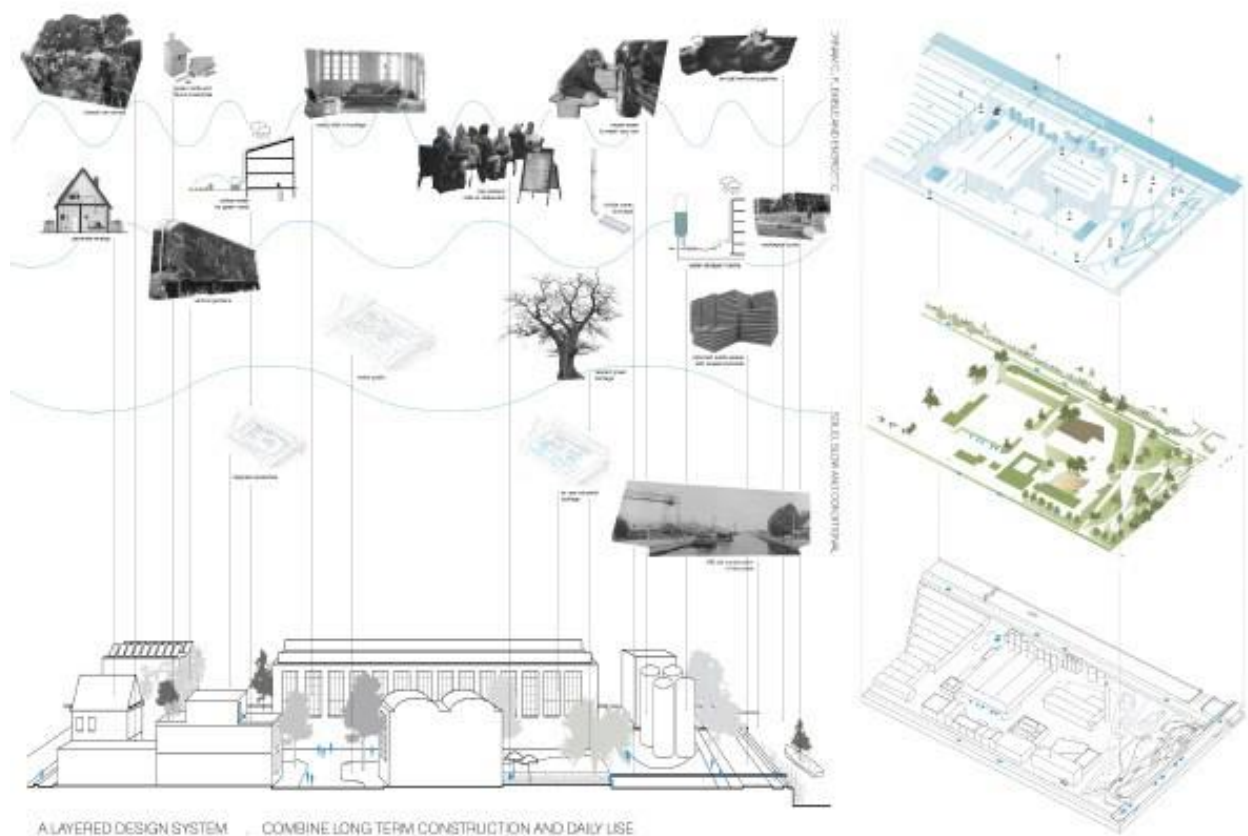
Marcel Hermans (1966) is als stedenbouwkundige aan de Academie voor Architectuur en Stedenbouw opgeleid (MAU). Als ontwerper werkte hij voor de gemeentes Rotterdam, Capelle aan den IJssel en Breda. De opgaven waar hij aan werkt zijn allemaal binnenstedelijke transformaties. Zoals de winkel- en OV knoop Zuidplein Rotterdam. Een kloostercomplex te Breda wat een 5-sterrenhotel werd. Inpassing van nieuwe woningbouw plannen, klein en groter. Transformatie van leegstaande kantoren. Militaire objecten en terreinen die om een andere invulling vragen. Een constante in al dat soort opgaven is het samenspel van bebouwde en onbebouwde ruimte, met alle verkeerstromen die erdoor gaan en wat een prettig verblijfsklimaat moet opleveren. De werkzaamheden variëren van het niveau stedelijke (meerjaren) visies tot begeleiding van concrete bouwprojecten en alles wat daar tussen zit. In Breda is hij sinds een aantal jaar manager stedelijke ontwikkeling die projecten en processen regisseert waarbij het ontwerp van stedelijke kwaliteit centraal staat. Ontwerptools als tekenen, fotografie, collages, filosofie, muziek etc. zorgen daarbij voor de letterlijke en spreekwoordelijke verbeelding. Voor het ontwikkeltraject levert dat een meerwaarde op die anders niet bereikt zou worden. Deze tools helpen de verschillende partijen namelijk een beter inzicht te krijgen in de eigen positie en die van de ander, waardoor het traditionele uitdealen van belangen plaats kan maken voor een traject wat gericht is op simpelweg een beter plan, waar iedereen zich meer bij kan voorstellen en zich ook beter bij voelt. In de afgelopen jaren werkte Marcel een aantal maal als gastdocent bij MAU, begeleidde hij meerdere studenten van NHTV, UvT en Avans naar een succesvol afstuderen en coachte incidenteel jongere collega's.

Kees Stegenga (werkcolleges)

Kees Stegenga (1960) studeerde eerst Ruimtelijke Ordening en Ruimtelijke Planning en volgde daarna de opleiding Stedenbouw aan de toenmalige Academie voor Bouwkunst in Tilburg. Na 14 jaar gewerkt te hebben bij een gemeente en twee adviesbureaus start hij in 2003 zijn eigen ontwerp- en adviespraktijk: Stegenga Werkplaats voor Stedenbouw. Kees is te typeren als een ontwerpend stedenbouwkundige. Hij werkt aan opgaven vanaf regionaal schaalniveau tot opgaven in een (binnen)stedelijke, dorps- en landschappelijke context. De aard van de opgaven varieert: van het maken van visies, onderzoeken en globale ruimtelijke plannen tot stedenbouwkundige ontwerpen op verkavelings- en inrichtingsniveau die gericht zijn op directe realisatie. Steeds meer ligt het accent bij stedelijke vraagstukken voor transformatie, herontwikkeling en herinrichting voor onder meer centrumgebieden, recreatiegebieden en bedrijfsterreinen of bedrijfscomplexen. Veel opdrachten kenmerken zich door een samenwerking met professionals uit andere disciplines zoals, landschapsarchitecten, architecten, ruimtelijk economen, verkeerskundigen, planologen en civieltechnische ingenieurs. In de ontwerpende benadering van Kees is de borging met de context van het landschap en/of de stad en de openbare ruimte een belangrijke leidraad. Kees is lid van het kwaliteitsteam dat de opwaardering van de badplaats Cadzand-Bad begeleidt. Verder werkte Kees de afgelopen jaren met enige regelmaat als gastdocent bij MAU.

Ingrid Westendorp (organisatie)

Ingrid is sinds 2006 betrokken bij Stadslab (internationale denktank) en organiseerde masterclasses in Hongarije, Georgië, Japan, Servië en Nederland. Zij is vanaf het eerste moment betrokken geweest bij de opzet van de cursus. Tevens is zij verbonden aan de Academy of Architecture & Urbanism als coördinator onderwijs en organisatie. En werkt zij voor het lectoraat Artistic Connective Practices van Falk Hubner.

afstudeerproject Tom van Tuijn

Schema Stedenbouw voor Professionals 2021-2022

Datum	College	Tijdstip	Locatie	Docenten
02 November	Introductie	17.00 -18.00	C 1.08	Kees Stegenga / Marcel Hermans
	Introductie Dansen door de Schalen	19.00-21.30	C 1.08	Reinout Crince
09 November	Werkcollege 1	18.30-21.00	C 1.08	Kees Stegenga / Marcel Hermans
16 november	Stedenbouwgeschiedenis introductie	19.00-21.00	Online	Floortje Keijzer
23 November	Werkcollege 2	19.00 -21.00	C 1.08	Kees Stegenga / Marcel Hermans
30 November	Dansen door de schalen (regio)	16.00 -18.30	C 1.08	Jeroen van Schaijk
	Werkcollege 3	19.30 -21.30	C 1.08	Kees Stegenga / Marcel Hermans
07 December	Proces 1	19.30 -21.30	Online	Roosmarijn Peet
14 December	Werkcollege 4	16.00 -19.00	C 1.08	Kees Stegenga / Marcel Hermans
21 December	Stedenbouwgeschiedenis	19.00-21.00	Online	Floortje Keijzer
	KERSTBREAK			
4 januari	Werkcollege 5	16.00 -18.30	C 1.08	Kees Stegenga / Marcel Hermans
	Proces 2 (stedenbouwkundige thema's)	19.00 -21.00	C 1.08	Gijs Evers
11 januari	Proces 3 (participatie en stakeholders)	16.00 –18.00	C 1.08	Erna van Holland

	Dansen door de schalen (stad/wijk)	19.00 – 21.00	Online	Joris Dresen
18 januari	Werkcollege 6	16.00 –19.00	C 1.08	Kees Stegenga / Marcel Hermans
25 januari	Werkcollege 7	16.00 – 19.00	C 1.08	Kees Stegenga / Marcel Hermans
01 februari	Werkcollege 8	16.00 – 19.00	C 1.08	Kees Stegenga / Marcel Hermans
	Dansen door de schalen (relatie arch/sted)	19.30 – 21.30	C 1.08	Reinout Crince
08 februari	Werkcollege 9	16.00 – 20.00	C 1.08	Kees Stegenga / Marcel Hermans
08 maart	Eindpresentatie	16.00 – 20.00	C 1.08	Kees Stegenga / Marcel Hermans
In overleg	Excursie Antwerpen			Ludo Hermans

